

Marko Hočvar

Ilan Pappe: The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge.

London, New York: Verso, 2014.

346 strani (ISBN 978-1-84467-856-3), 16, 99 £

Ilan Pappe v knjigi *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge* prevprašuje, kako Judje v Izraelu producirajo vednost o državi Izrael. Interpretacije oziroma produkcija vednosti o različnih dogodkih je tisto, kar zanima Pappeja, kajti produkcija vednosti in vednost sama imata ključen vpliv na izvajanje in legitimiranje (nad)oblasti Judov v razmerju do Palestincev. Avtor analizira produkcijo vednosti v akademskih krogih (s poudarkom na zgodovini in zgodovinarjih), medijih in kulturi ter spremembe, ki so se dogajale (in se še vedno dogajajo) znotraj produkcije vednosti o Izraelu med Judi v Izraelu. Knjiga je napisana izjemno pregledno, tako da ni težko slediti njeni rdeči niti skozi obdobje od leta 1948, ki je ključno za izgradnjo enotne judovske nacije (leta 1948 je bila ustanovljena država Izrael), pa vse do danes.

Pappe najprej spregovori o sionizmu, ki ga na začetku knjige definira kot diskurz, in sionističnem kanonu interpretacije dogodkov po letu 1948. Drugič, avtor locira nekakšne obrise postsionizma (in ne antisionizma) v začetek 90. let prejšnjega stoletja. Postsionizem je gradil na dognanjih »novih zgodovinarjev«, ki so že ob koncu 80. let kritizirali sionistično interpretacijo dogodkov ter z lastnimi analizami razbijali hegemonke predstave o nastanku Izraela in odnosih z Arabci. Po izbruhu druge intifade leta 2000 ter po napadih 11. septembra 2001 pa v Izraelu pride do ponovnega obrata in vznika neokonservativizma, ki uspe povezati sionizem in ortodoksne judovske skupnosti. Pappe v tem primeru govori o neosionizmu, ki pa ne temelji na novih odkritjih, temveč na drugačni interpretaciji zgodovinskih spoznanj. Skozi te tri prizme oziroma oblike in vsebine produkcije vednosti – sionizem, postsionizem in neosionizem – ter njihovo razmerje do obstoječih razmerij moči uspe avtor razgaliti rasizem in izključevanje vseh tistih, ki ne odobravajo hegemonke (neo) sionistične interpretacije zgodovine Judov.

Zgodovina in zgodovinarji so imeli ključno vlogo pri nastanku in kreiranju samopodobe Izraela ter legitimaciji obstoja Izraela in apartheida nad Palestinci. Sionistično zgodovinopisje je po ustanovitvi Izraela postalo izraelsko zgodovinopisje o državi, ki je želelo »znanstveno« dokazati pravico Judov do lastne države v Palestini. David ben Gurion, prvi premier Izraela, je uporabil zgodovinarje, da so kreirali sliko, ki je ustrezala sionistom za utrditev oblasti v Palestini. Sionizem kot diskurz se je (re)produciral s pomočjo specifične produkcije vednosti o letu 1948 in o Izraelu. Sionistični akademiki so sionizem in Izrael razlagali kot izjemne primere modernizacije, hkrati pa so legitimnost Judov do izključevanja in etničnega čiščenja Palestincev črpali iz mitov, ki so s pomočjo sionistične produkcije vednosti postali »resnice«. Eden takih je, da je bila dežela prazna vse do konca 19. stoletja, kar tudi pomeni, da ne obstaja nobena ovira za njeno naselitev. Ob tem Pappe identificira še nekaj dodatnih mitov: mit o zmagi manjšega števila judovskih vojakov proti številčnejšemu nasprotniku v vojni leta 1948; mit o tem, da obstajata konsenz in želja Arabcev do uničenja vseh Judov. Izjemno pomemben mit, ki je omogočil narodno enotnost Judov, pa je bila trditev, da so bili Judi v vsega sveta sionisti, ki so se želeli preseliti v Izrael. V ta namen so »sionizirali« različne upore Judov v času nacizma, med drugim tudi upor v varšavskem getu, ki so ga vodili socialisti in komunisti ter antisionisti, ki so se združili v Bundo (*General Jewish Labour Bund of Lithuania, Poland and Russia*). Ti miti so postali podlaga, na katerih je zgrajen kolektivni spomin Judov.

Kot odziv na sionistično produkcijo vednosti se ob koncu 80. let prejšnjega stoletja pojavi krog »novih zgodovinarjev«, med katere Pappe ob Bennyju Morrisu, ki ob prelomu tisočletja doživi radikalno preobrazbo in postane sionist, Tomu Segevu, Simhu Flapanu, Aviju Shlaimu in drugih šteje tudi samega sebe. Ti zgodovinarji so pod vplivom vojne z Libanomom in prve intifade začeli kritično

analizirati zgodovino in sionistične »resnice«. Šlo je, lahko bi rekli, za pisanje kontrazgodovine. S tem so bili nadaljevalci tistih »pionirjev«, ki so bili od začetka nastanka Izraela kritični do sionizma in so postavili pod vprašaj celotno mrežo sionističnih mitov. Za nove zgodovinarje je bilo jasno, da je leto 1948 za Palestince nakba in da sami niso prostovoljno zapustili lastnih domov, temveč da so bili iz njih izgnani.

Kljub tem mikro premikom v akademskih krogih je sionizem kot specifičen diskurz vztrajal vse do leta 1994, ko so na srečanju zgodovinarjev prvič uporabili besedo postsionizem. V to gibanje, po Pappeju, spadajo tako antisionisti kot tudi sionisti. Sicer pa Pappe označevalec postsionizem uporablja dosledno, saj pripadniki tega gibanja samih sebe niso označevali kot antisioniste. Sionistični postsionisti so nekako želeli obdržati tisto »dobro« sionizma, se pravi predvsem moment in mit modernizacije, kritizirali pa so početje sionistov po letu 1967. Zaradi tega so se antisionisti otepalii postsionizma, medtem ko so sionisti z veseljem sprejeli postsionizem. Pappe, sledeč tej dikciji, zase prej trdi, da je antisionist kot pa postsionist.

Postsionizem, vsaj tisti akademski, ni imel cilja radikalno prelomiti s sionizmom. Pappe vztraja, da je šlo za notranjo kritiko sionizma, in izpostavi, da je v velikem številu za sionistične postsioniste sionizem postal problematičen šele po vojni leta 1967 in okupaciji palestinskih ozemelj. Vsekakor pa je prišlo do velikih premikov: pod okriljem postsionizma so se začeli zgodovinarji podrobno ukvarjati z vprašanjem britanskega mandata v Palestini (1920–1948). V tem obdobju so zaradi izjemnega zanimanja za teorijo in metodologijo začeli prevajati dela Michela Foucaulta in Marxa v hebrejščino. Prišlo je do vzpona feminizma, pa tudi do heterogenosti v metodoloških vprašanjih. Ravno tako je prišlo do demistifikacije in razkrivanja vloge, ki jo pri okupaciji in izgradnji mita o Izraelu igra spomin na holokavst. V času postsionizma so veliko pozornosti namenili vprašanju izključevanja mizrahi Judov znotraj Izraela. Za sionizem je značilno, da »spregleda« ter s tem omogoči reprodukcijo izključevanja in hierarhičnega vključevanja mizrahi Judov, ob predpostavki, da so bili ti normalizirani, da so opustili arabsko identiteto oziroma se je »znebili«. O diskriminaciji mizrahi Judov se izjemno malo govori, gre pa le za nekakšno »notranjo« preslikavo odnosa sionistov do Palestincev.

Takšna kritična, a hkrati tudi ambivalentna pozicija ni bila nikoli splošno sprejeta, kaj šele hegemonika, je pa odprla vrata in možnost za emancipatorne boje tako Judov kot tudi Palestincev. Pappe nekje na prelomu tretjega tisočletja identificira vznik neosionizma ter novega obrata v produkciji vednosti in izvajanja oblasti, ki je potekalo v času druge intifade in sovpadalo z »začetkom boja proti terorizmu«. Avtor opozori na zgodovinsko specifičnost neosionizma – prišlo je do radikalizacije nacionalističnih in religijskih skupin. Sionizacija do tedaj antisionističnih, ortodoksnih Judov je nekaj povsem novega, če vemo, da so pred tem ortodoksni Judje nasprotovali sionizmu, pa tudi Izraelu, saj nova judovska država po njihovem mnenju ni bila božje stvarstvo. Toda po letu 2000 je veliko število rabinov postalo gorečih sionistov, s čimer sta se dodatno začela prepletati politika in religija. Rabini so pridobivali na politični moči, vplivali so na politiko in s tem na sprejemanje zakonov v Knesetu, vse skupaj pa je kulminiralo s poskusi začetka gradnje tretjega templja v Jeruzalemu. Ob tem so mizrahi Jude ponovno potisnili na margine družbenega, ekonomskega in političnega življenja, v ospredje pa je zopet prišla varnost Judov, ki omogoča nadaljevanje ločevanja med Judi in Palestinci.

Kljub izjemno zanimivi analizi, ki jo ponudi Pappe, moramo izpostaviti dve težavi knjige. Prvič, obstaja kar nekaj zagat s pojmom sionizem oziroma s Pappejevim razumevanjem pojma diskurz. Na začetku Pappe jasno izpostavi, da sionizem razume enako kot Edward Said razume orientalizem – kot diskurz – oziroma kot specifično razmerje med vednostjo in oblastjo. Ker je eden glavnih očitkov Saidu ravno nerazumevanje in »napačna« raba Foucaultovega koncepta diskurz, bi lahko Pappe več prostora namenil temu vprašanju. Po drugi strani pa v samem besedilu večkrat naletimo na opredelitev sionizma kot ideologije. Je torej sionizem diskurz ali ideologija? Če Pappe enači diskurz in ideologijo, bi si to vsekakor zaslužilo posebno teoretsko obravnavo.

Drugič, manjka nekakšna analiza začetkov (političnega) sionizma ter njegovih kompleksnosti in notranjih protislovij. Bralec namreč lahko dobi občutek, da gre pri sionizmu za zelo koherentno zgodbo, kar pa ne drži. To, da je prišlo do poenotenja vseh – ali večine – Judov glede njihovih političnih aspiracij po letu 1948, je bil politični projekt in konstrukt. V začetku 20. stoletja so obstajali razkoli med sionisti, saj niso vsi sionisti zagovarjali vrnitve v Palestino. Na tem mestu bi lahko omenili na primer plan Uganda, ki je propadel leta 1903, a je do takrat vsaj del sionistov razmišljal onkraj vrnitve v *Eretz Israel*.

Kljub tem pomanjkljivostim gre za izjemno kompleksno raziskavo, za refleksijo in obenem za kritiko sionizma. Jasno je, da se je avtor (tudi) s to knjigo politično pozicioniral. Gre za boj proti izključevanju, proti rasističnim praksam Izraela do Palestincev ter za razgradnjo zgodbe o nacionalni enotnosti in homogenosti Judov. V luči političnih dogodkov na Bližnjem vzhodu v zadnjih stotih letih kot tudi danes lahko trdimo, da gre za neprecenljivo knjigo, ki odpira zelo neprijetna vprašanja za sioniste, hkrati pa omogoča mišljenje heterogenosti, ki obstajajo na Bližnjem vzhodu tukaj in zdaj.